

LOS Administradors del Hospital General de Santa Creu de Barcelona, atenent la gran entrada que hi ha en dit Hospital de Criaturas Expositas que se han de alletar, y la gran falta de Didas ques troban pera donarlos llet, del que resulta morirse los demès per falta de aliment, moguts de pietat han resolt, que qualsevol Dona del present Bisbat, apte pera criar de llet à algun de dits Expositis, à mes de las 12 ₧ annuals, ò una lliura en cada mes que ha acostumat pagar dit Hospital à las Didas que viuhèn fora del Hospital, essent de fora Ciutat, y aportant Certificaciò del Parroco de esser de bons costums, y esser apte pera criar, se li donarà per lo viatge de venirlo à buïcar, sie per si mateixa, ò per medi de altra Persona tres sous per cada hora de cami regular que haurà de emplear per dit viatge, atesa la distancia del lloch de la habitaciò de la tal Dida; y en cas de detenirse algun Exposit al temps quel dirigeixen à dit Hospital, à totas, y qualsevol Dona se li abonarà, y pagarà la llet, mentres emperò se remetia al Capellà Guardaroba de dit Hospital, dins lo termini de un mes la partida del Baptisme de la Criatura, ab la Certificaciò del Parroco de la habitaciò de la tal Dida, de esser èsta de bons costums, y apte pera criarlo, del mateix modo que si lo haguès rebut en dit Hospital.

Y perque tothom tinga noticia de tan pia resoluciò, suplican dits Administradors à tots, y sengles Parrocos del present Bisbat, que en las Iglesias, y en lo millor modo que regonegan convenient ho publiquen, y expliquen, y guarden tambe fixada en algun lloch apte esta nota de resoluciò, peraque en tots temps puga cerciorarse à qualsevol à qui importe, à fi de que los tals Expositis logren lo benefici que caritativament sels procura.

Qual resoluciò fou feta en Barcelona al primer de Setembre de mil setcents cinquanta vuyt.

Essent Administradors los Illustres Senyors

*D. Joseph Ignasi de Quintana,
Capiscòl, y Canonge de la Sta.
Iglesia Cathedral de Barcelona.
Dr. Joseph Mathen, Canonge
de la mateixa Iglesia.*

*D. Ignasi de Desbach, Marquès
de Cartellà, y Regidor Perpetuo
de Barcelona.
D. Ramon de Ponsich, Regidor
Perpetuo de dita Ciutat.*

DIDES FORASTERES I BORDETS.

ESTUDI D'UN LLIBRE DE

L'HOSPITAL DE LA SANTA CREU (1801-1804)

MARTA BARTROLÍ

Entre el 14 de juliol de 1801 i el desembre de 1804,¹ un total de 343 infants orfes van sortir de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona per tal de ser «encomanats a dides forasteres» que els havien de criar. Aquest era un procediment habitual que permetia a la institució fer-se càrrec de l'ingent nombre de criatures expòsites que constantment arribaven dels pobles del Principat, i que eren passades «*por medio de las justícies*».² La pobresa dels pares, massa boques a mantenir o l'estigma de la il·legitimitat eren les causes per les quals molts infants eren abandonats en cruïlles de carrers, a prop d'hospitals i d'esglésies o al torn de convents i cases de beneficència.

Un nadó trobat a Igualada, per exemple, era «passat» de poble en poble amb una carta signada per l'alcalde i el rector fins arribar a Barcelona. En la documentació trobem la queixa constant sobre la manera com es feia aquest trasllat: «*la conducción de los niños expósitos desde el lugar donde han nacido o se han hallado hasta el Departamento de Lactancia es tan mala que examinada escrupulosamente raya a barbaridad; conducidos la mayor parte de largas distancias, metidos en cestos o aportaderas, con pésimos conductores, sin alimento si se exceptua una simple muñeca con miel y alguna poca de Leche si por casualidad se encuentra por*

el camino, tostados del sol en el verano y medio muertos de frío en el invierno, estenuados por el hambre y la sed, llegan al hospital que a pesar de todos los recursos que se les prodigan, mueren casi todos al poco tiempo de haver entrado».³

Un cop a l'Hospital, la Santa Creu disposava dels serveis de 18 dides anomenades «de casa» que treballaven com a internes i alletaven dos o tres nadons, sota la direcció de dues monges de la congregació de la Caritat: «*a las dides que se mantienen dins l'hospital sels dona: 2 lliures i mitja de pa Blanch, 15 onces de carn, una mastadella de vi,*⁴ *:/ i sels donaran diners per lo demás material per lo gasto de la cuina i 30 lliures lo any de salari*».⁵

Si les criatures semblaven sanes i tenien bon aspecte, passaven a mans de les dides, però si se sospitava que patien «*mal gálico o venéreo*»,⁶ se les alimentava amb llet del ramat de cabres, propietat de la institució. Cap criatura no era admesa si tenia més de tres mesos. Un cop ingressada, era batejada i passava a càrrec d'una de les dides, en l'espera

3. AHSCP, C01.06-02. Dictamen mèdic referent al Departament de Lactància. Any 1847.

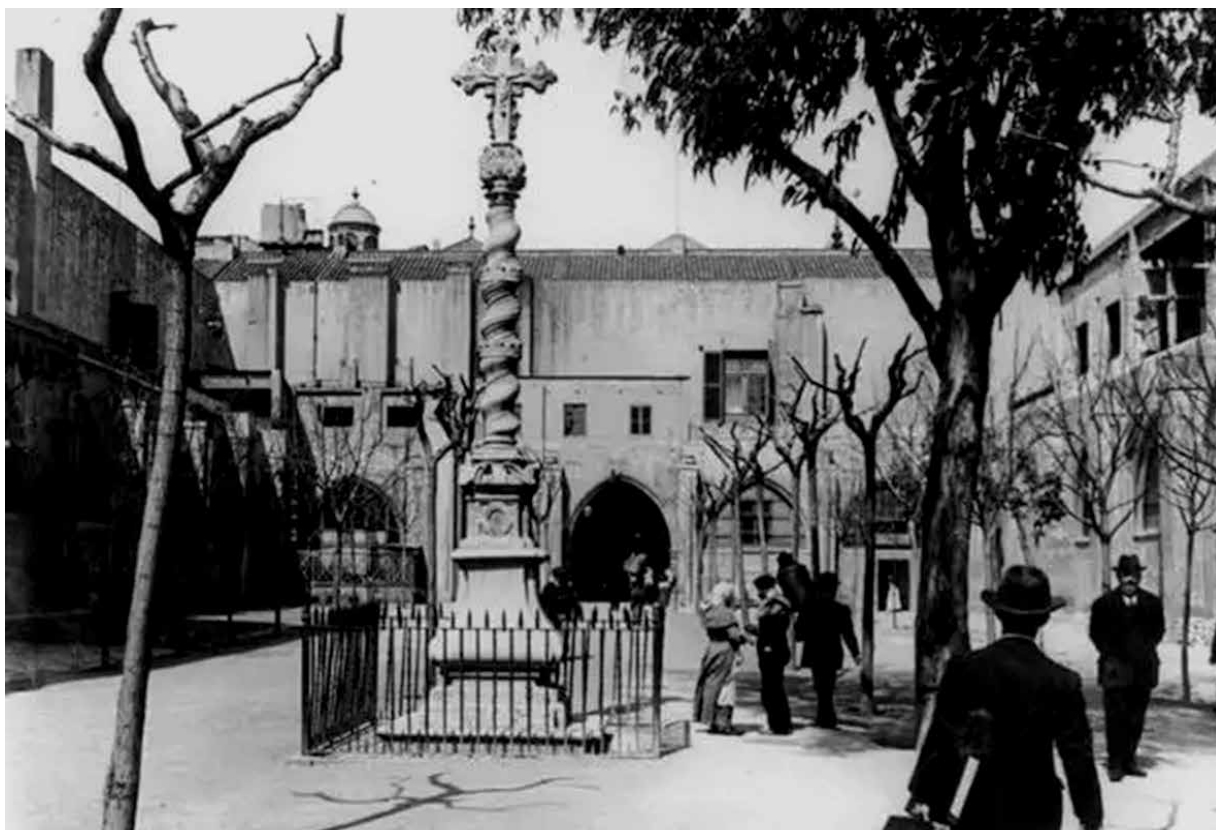
4. Correspon al mot meitadella, sinònim de porró.

5. AHSCP, C01.04-05, «Ordinacions, per lo govern del Convent de las Expositas del Hospital General de Santa Creu de Barcelona, fetas en lo any 1802, aumentadas y corretgidas en 1825 y 1827».

6. Aquest era el nom que rebia la sífilis. Els infants que en patien mostraven símptomes evidents com rinitis crònica, lesions palmó-plantars diverses i poca mobilitat.

1. Arxiu Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau (AHSCP), 02-L03, Llibre de pagament de Dides 1801-1805.

2. Fa referència a les universitats o ajuntaments dels pobles.

Pati de l'antic Hospital de la Santa Creu

de trobar una dona externa que se'n pogués fer càrrec, ja que *«el Departamento de Lactancia no debe, en cuanto sea possible, ser más que un depósito en que permanezcan los niños solamente el tiempo necesario para poderlos entregar al cuidado de las nodrizas forasteras»*.⁷

De fet, la mortalitat infantil a la Santa Creu era esfereïdora: *«en los últimos del siglo pasado estaba en la proporción horrorosa del noventa por ciento»*,⁸ taxa que entre 1811 a 1813 baixaria al 74%. Per aquest motiu, doncs, era considerat que *«la loable costumbre de dar a criar los espósitos a amas de fuera de casa, mejora siempre la posición de las infelices criaturas»*.⁹

7. AHSCP, C01.06-02. Dictamen mèdic referent al Departament de Lactància. Any 1847.

8. *Ibidem*.

9. *Ibidem*.

DIDES «SENS PAGA»

Atesos els alts índexs de mortalitat infantil, eren moltes les dones que perdien els nadons, només en néixer o al cap de pocs mesos de vida. En aquells casos, el rector de la parròquia podia adreçar una carta certificant que tant la dona com el seu espòs eren «de bona fama i costums» i sol·licitava una criatura per alletar. Si l'hospital acceptava l'ofertament, calia anar a buscar el nadó a Barcelona i la família adoptiva rebia una quantitat de diners, segons les hores «de camí» entre el poble i la ciutat. No es cobraria res del didatge.

En els tres anys i mig estudiats (1801-1804), trobem 58 dones (16,9%) que, havent perdut un fill, van criar un orfe.

DIDES A SOU

La gran majoria de dides, però, treballava per tal de poder aportar algun ingrés familiar. L'Hospital els pagava quatre cops l'any. El sou era de tres lliures trimestrals, pagadores per Nadal, l'abril, per la Mare de Déu d'agost i per Tots Sants.

Trobem casos de dones que tenen l'infant fins que se'ls acaba la llet. Si la criatura és encara un nadó, se li busca una altra dida de la rodalia. Si la dona pot criar-lo durant força temps, el té a casa fins que «el restitueix» o el torna a l'edat en què s'inicia el període de l'educació a la Santa Creu. Un fet avui estremidor, però, és la gran quantitat d'infants que moren a casa de les dides. Un total de 59 nadons donats a dides forasteres (17,2%), entre 1801-1804, no van viure més enllà dels dos anys i alguns, que ja devien arribar malalts, morien pocs dies després de l'acolliment.

UNA EXTENSA XARXA DE DIDES

Barcelona concentrava una bona part dels efectius de dides, però les comarques interiors van acollir, entre els quatre anys de l'estudi, el 52% dels orfes que calia alletar. Els pobles del que avui és l'Anoia van constituir el principal focus d'acollida d'infants donats a dida, amb Capellades al capdavant. L'Alt Penedès, el Baix Llobregat i el Vallès van ser altres territoris prolífics en dones que van criar fills d'altres, deixats sense emparança.

LES DIDES DE L'ANOIA (1801-1804)

L'anàlisi es basa en dades extretes del *Llibre de pagament a les dides*, on quedaven consignats els noms de la criatura, la data i parròquia del seu baptisme, el nom i cognom de la dida, el nom i l'ofici del seu espòs i el poble on vivien.

S'anotava cada pagament fet a la dida, amb la data i el que havia rebut. També quedava constàn-

COMARCA	DIDES DOCUMENTADES
Anoia	51
Baix Camp	1
Alt Penedès	29
Baix Penedès	4
Baix Llobregat	17
Bages	13
Barcelonès	5*
Berguedà	1
Conca de Barberà	1
Garraf	5
Garrotxa	1
Lluçanès	2
Maresme	1
Moianès	8
Montsià	5
Osona	11
Pla d'Urgell	1
Ripollès	1
La Selva	1
Tarragonès	1
Vallès Occidental	14
Vallès Oriental	12

*Pobles com Sarrià, Sant Andreu del Palomar o Sant Gervasi de Cassoles no s'han comptabilitzat, considerant que van ser annexionats a Barcelona

cia del mes en què la dida es quedava sense llet, si l'infant passava a una altra dona o si continuava vivint amb la família. Es registrava la data de la defunció, si aquesta es produïa.

Més de cinquanta dones del que avui és l'Anoia van treballar com a dides forasteres per a l'Hospital de la Santa Creu, un fet rellevant si tenim en compte que l'estudi només abasta poc menys de quatre anys. Això ens fa pensar, doncs,

que a les terres dels encontorns d'Igualada el didatge devia ser una activitat molt integrada com a complement de l'economia familiar. Una dida forastera cobrava dotze lliures anuals, normalment durant «los dos anys de llet» i «si se lo queden se'ls dona 5 lliures anuals fina a la edat de 7 anys complint estos tenen la obligació de afillar-los o tornar-los a dit Hospital».¹⁰

Capellades va ser, de llarg, el poble amb més acollides, 22 de comptabilitzades que representen un 23,1% del total que hi va haver a la comarca en aquest període, seguit pels Prats de Rei (5), Igualada (5), la Pobla de Claramunt

(4) i Piera (3). De fet, la zona sud d'Igualada concentrava més de la meitat de dones que s'hi dedicaven i que eren, en general, d'extracció pagesa, excepte les capelladines, els marits de les quals eren majoritàriament del sector paperer i cotoner.

Del total d'orfes criats en terres de l'Anoia, sabem que deu van morir; d'altres sis no en coneixem el destí, però la resta o van ser «restituïts» un cop acabat l'al·letament o es van criar en els nostres pobles fins que van complir sis o set anys, moment en què l'infant havia de ser retornat «al Govern de l'Hospital».

DIDA	ESPÒS	Ocupació	POBLE	INFANT	ANY DE RETORN
ANY 1801					
Madrona Lluch	Francesc	Mestre de cases	Capellades	Francesca	1802
Caterina Cardús	Josep	Corder	Capellades	Francesca	Òbit
Rosa Marsal	Salvador	Paperer	Capellades	Baptista	1802
Magdalena Balsells	Joan	Pagès	Capellades	Josefa	?
Maria Torras	Joan Quintana		la Torre de Claramunt	Anton	Òbit
Maria Bisbal	Josep	Pagès	la Torre de Claramunt		
Francesca Riba	Josep Sardà	Pagès	Carme	Josep	Òbit
M Rosa Forn	Damià	Pagès	Sallavinera	Mateu	1806
Marianna Monner			Piera	Joan	1804
Calamanda Ribera	Pau	Espardenyer	Calaf	Raimunda	1807
ANY 1802					
M. Rosa Farreras	Anton	Paperer	Capellades	Pere Màrtir	?
Tescla Ferrer	Jaume	Pagès	Capellades	Francesca	Òbit
Josefa Iglesias	Josep Sabater	Pagès	Capellades	Jaume	1802
Margarida Font	Josep Lluch	Mestre de cases	Capellades	Teresa	1803
Margarida Roca	Anton	Cotoner	Capellades	Ramon	1808
Anna Martí	Blasi Sunyol	Cotoner	Capellades	Francesc	Òbit
Paula Martí	Gabriel	Pagès	Miralles	Jacint	1808

10. AHSCP, Estat dels expòsits a l'Hospital General de Barcelona, p. 1.

Maria Calaf	Josep	Pagès	Carme	Magí	Òbit
Eulàlia Trullols	Pasqual	Pagès	els Prats de Rei	Josep	1806
Maria Planell	Joan		els Prats de Rei	Ventura	1807
M. Rosa Gili	Jaume		la Pobla	Josep	1803
Magdalena Casas	Ramon	Pagès	la Pobla de Claramunt	Bernat	1803
Francesca Martorell	Francesc	Pagès	la Pobla de Claramunt	Josefa	1803
Paula Pareta	Francesc	Ferrer	Igualada	Magí	1809
Josefa Esplugas	Joan	Blanquer	Igualada	Miquel	Òbit
Francesca Roca	Jaume	Pagès	Igualada	Raimunda	1807
Rosa Soler	Joan	Teixidor	Igualada	Agustí	Òbit
Maria Gavarró	Joan	Pagès	Piera	Jaume	1808
Magdalena Llorenç	Joan	Bracer	Jorba	Josep	?
Rita Martí	Jaume	Pagès	Vilanova del Camí	Teresa	?
ANY 1803					
Francesca Mata	Joan Rigol	Bracer	Piera	Susanna	Òbit
Francesca Marcoval	Antoni Torrents	Teixidor	Capellades	Josefa	1808
M. Rosa Sabaté	Joan Roca	Bracer	Capellades	Nazari	Òbit
Maria Quintana	Joan	Pagès	la Pobla de Claramunt	Abdón	1805
Teresa Serra	Francesc	Pagès	els Prats de Rei	Jaume	1807
Matilda Camats	Llorenç	Teixidor	Capellades	Josep	1807
Magdalena Poch	Bartomeu	Paperer	Capellades	Magina	1803
Maria Puiggros	Pau	Pagès	Capellades	Lleó	1804
Coloma Massana	Josep		Argençola	Josep	1807
Josefa Oliver	Jaume		Sant Genís	M. Rosa	1807
Maria Biosca	Joan		els Prats de Rei	Josep	1805
Coloma Tort	Matheu	Cotoner	Capellades	Antoni	1806
Teresa Regordosa	Jaume	Pagès	Jorba		
Josefa Marimon	Jaume	Paperer	Capellades	Anna	Òbit
M. Rosa Bernades	Francesc	Pagès	Vilanova del Camí	M. Antònia	1807
ANY 1804					
Maria Carol	Joan Ribera		els Prats de Rei		
Josepa Marimon	Jaume	Paperer	Capellades	Anna	Òbit
Coloma Tort	Matheu	Cotoner	Capellades	Anton	1806
Antonia Planas	Josep	Pagès	Capellades	Domènec	1804
Maria Roca	Josep		Capellades		
Maria Carol	Josep	Calderer	Igualada	Josep	1807

Nota: Taula d'elaboració pròpia

Torn dels orfes, al carrer de les Ramelleres, núm. 17, de Barcelona, on de manera anònima es dipositaven a l'hospici les criatures de pares desconeguts

LA RESTITUCIÓ O RETORN A LA SANTA CREU

Els nens retornats passaven a la Casa de la Caritat havent complert els set anys i s'hi podien estar fins als dotze-catorze anys, moment considerat idoni per iniciar-se en un ofici. Llavors entraven com a aprenents en un dels gremis de la ciutat.¹¹ Els orfes vivien en condicions espartanes: «*en las finestres com també en lo refectori se col·locaran en ivern encerat de tela o vidrieras*»;¹² netejaven diàriament la casa, s'ocupaven del refectori i tenien tres hores d'estudi matí i tarda per aprendre a llegir, escriure, nocions d'aritmètica i catecisme. Missa diària i rosari completaven la formació.¹³ Certament, tot i que es llevaven a dos quarts de sis del matí, hi havia temps per a jocs i cada dijous a la tarda sortien al camp.

11. AHSCP, C01.04-08, «Ordinacions per lo govern dels nois expòsits del Hospital General de Santa Creu de Barcelona des de la edat de set anys fins que surten del establiment».

12. AHSCP, Constitucions de l'Hospital per a l'educació de Minyons expòsits de edat major de 7 anys. Any 1800.

13. AHSCP, C01.04-08, «Ordinacions per lo govern dels nois expòsits del Hospital General de Santa Creu de Barcelona des de la edat de set anys fins que surten del establiment».

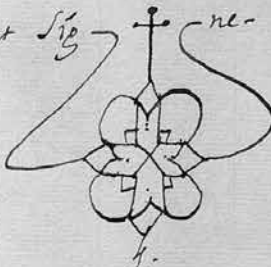
14. AHSCP, Estat dels Expòsits a l'Hospital General de Barcelona.

15. AHSCP, «Ordinacions per lo nou govern del Convent de Donzelles expòsits del Sant Hospital». Any 1802.

Les nenes, en canvi, sortien a vuit anys del departament anomenat lo Govern i ingressaven al convent de les Donzelles «*de ahont no ixen sinó per casament o afillament*».¹⁴ Sota la tutela de les Germanes Hospitalàries, se les feia «*hàbils en la doctrina cristiana, en llegir i en les labors pròpies del seu sexe*».¹⁵ Es llevaven a les cinc del matí i mitja hora més tard a l'hivern. De les set del matí fins a les set del vespre, hora de sopar, feien labors. Els àpats, oracions, missa i el res del Rosari trencaven la monotonia. En cas de casament, l'Hospital les dotava amb 25 lliures: «*14 per un vestit, 24 canes de draps de bri per llansols y camises, 5 canes de robes de mostra per estovalles i tovallons, 2 canes d'estopa per eixugamans y una camisa y una caixa*», i si es tractava d'un afillament, els pares adoptius signaven davant notari el compromís d'oferir el mateix dot.

MARTA BARTROLÍ I ROMEU (la Pobla de Claramunt, 1959) és llicenciada en Filologia Romànica per la UB i professora de Llengua Francesa a l'institut Pla de les Moreres, de Vilanova del Camí. És membre fundadora de la *Revista d'Igualada* i coautora, juntament amb Isidre Surroca, d'*Un temps, un poble, un home* (1996) i de la *Cartografia Històrica de l'Anoia* (2007 i 2016).

Certifico Jo Anton Mares Prebte, y Rector de Esta Parròquia Iglesia de
 Sta Margarida de Monbuy, Bisbat de Vich, Com Jacinta Carol Muller de Joan
 Carol Rager del present lloch de Monbuy (que los dos presentan la present fe) es
 Dona de bona fama y Costum, y no menor son marit; per lo que, y buscant a
 una Criatura pera alletar, per haverne mort, poch dies ha, una filla del Sobredit
 Conyuge, y de molt poca Edat, Be pot lo St Hospital de Sta Cruz de Barcelona, ser
 reparo, Enregar als Sobredits Conyuges alguna Criatura, a fi, que la dita Jacinta la
 alletia. Aixis ho sento En monbuy, Vig al Vint y Cinch del mes de Novembre del any
 mil set Cent setanta y dos, Signat ab mon acostumat Sig^{ne}

El certificat de bona fama i costums, signat pel rector de la parròquia, era el document que calia presentar per esdevenir dida. Aquest és de 1772 i de Santa Margarida de Montbui